

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۲۹۲۵۳ - ۲۰۷۲۷.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی برنامه‌ریزی آموزشی

بررسی قوت‌ها و ضعف‌های فرایندهای تغییر در اجرای طرح ارزشیابی توصیفی (کیفی)

در آموزش ابتدایی استان اصفهان

استاد راهنما:

دکتر احمدرضا نصر اصفهانی

استاد مشاور:

دکتر سیدمصطفی شریف خلیفه‌سلطانی

پژوهشگر:

آرزو ابراهیمی دینانی

اطلاعات ثبت شده
تیمبر مارک

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

شهریورماه ۱۳۸۷

۱۲۹۶۵۳

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی آموزشی

خانم آرزو ابراهیمی دینانی

تحت عنوان

بررسی قوتها و ضعفهای فرایند تغییر در اجرای طرح ارزشیابی توصیفی (کیفی)

در آموزش ابتدایی استان اصفهان

در تاریخ ۸۷/۶/۲۵ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضاء

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر احمد رضا نصر اصفهانی با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر سید مصطفی شریف با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۳- استاد داور داخل گروه دکتر حسنعلی بختیار نصرآبادی با مرتبه علمی دانشیار

امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر فریبا حقانی با مرتبه علمی استادیار

امضای مدیر گروه

تقدیر و شکر

بدین وسیله از راهنمایی و مساعدت اساتید گرانقدر، آقای دکتر نصر و آقای دکتر شریف که بزرگواران راهنمایی و مشاوره این پایان نامه را

تقبل فرمودند و با سه صدر، استادانه و در کمال متانت و صبر زین می بهتر شدن آن را فراهم نمودند از صمیم قلب شکر و قدردانی می نمایم.

تقدیم بہ

خانوادہ عزیزم کہ ہموارہ پشیمان و ہمراہم بودند

و

«و گل زیبای زندگی ام»

«علی و یاسین»

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در طرح ارزشیابی کیفی- توصیفی در استان اصفهان به انجام رسیده است. به عبارت دیگر، این پژوهش درصدد بوده است تا فرایند تغییر را در پنج حیطه شامل: تدوین و طراحی، اشاعه و انتشار، پذیرش، اجرا و نهادینه کردن در طرح ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران و کارشناسان مجری طرح ارزشیابی توصیفی در استان اصفهان بررسی نماید. این پژوهش، در هم تنیده (کمی- کیفی) و از نوع توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری شامل دو بخش است. بخشی از جامعه، معلمان و مدیران مجری طرح در استان اصفهان هستند که از طریق پرسشنامه نظرات آن ها جمع‌آوری شده است. جامعه دیگر را کلیه کارشناسان سنجش و ارزشیابی که مجری طرح در استان می‌باشند، تشکیل می‌دهد. در این پژوهش با توجه به تعداد کم جامعه، نمونه‌گیری انجام نشده و از روش سرشماری استفاده گردید. تعداد معلمان ۴۴ نفر، مدیران ۸ نفر و تعداد کارشناسان ۱۰ نفر می‌باشد. در این پژوهش از سه ابزار اسناد و مدارک، پرسشنامه و مصاحبه استفاده شده است. به منظور برآورد روایی سوالات مصاحبه و پرسشنامه، از روایی محتوا استفاده شده و نظر متخصصان در رابطه با کیفیت سوالات مورد توجه قرار گرفته است. برای برآورد پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرانباخ استفاده شده است که پایایی کل پرسشنامه (۰/۹۶) بوده است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات کمی از روشهای آماری توصیفی مانند فراوانی، درصد میانگین، انحراف معیار، جداول و نمودارها و در تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه از روش مقوله‌بندی استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سوال اول (تدوین و طراحی) در بخش کمی، میانگین میزان توجه به تدوین و طراحی طرح ارزشیابی توصیفی ۳/۱۴ بوده که بیش از میانگین تعیین شده (۳) می‌باشد. در بخش کیفی، کارشناسان ارزشیابی، از طرفی به مطلوبیت و مقبولیت اهداف طرح و از سویی دیگر به ضعف در مورد میزان مشارکت مجریان در تدوین و طراحی تأکید کردند و پیرامون هر یک، نکات مختلفی را ارائه نموده‌اند. در سوال دوم (اشاعه و انتشار) میانگین نمره میزان توجه به اشاعه و انتشار طرح ارزشیابی ۲/۹۴ بوده که کمتر از میانگین تعیین شده (۳) می‌باشد. در بخش کیفی، کارشناسان ارزشیابی در دو مقوله‌ی کلی اطلاع‌رسانی و نوع اشاعه طرح، موارد متعددی را بیان نمودند. در سوال سوم (پذیرش)، میانگین نمره میزان توجه به پذیرش طرح ارزشیابی توصیفی ۳/۵۲ بوده که بیشتر از میانگین تعیین شده (۳) می‌باشد. در بخش کیفی کارشناسان، به تحصیلات بالا، آموزش مداوم و مشارکت بیشتر مجریان در طرح به عنوان عوامل مؤثر در پذیرش تأکید نمودند. در سوال چهارم (اجرا)، در بخش کمی، میانگین نمره میزان توجه به اجرای طرح ارزشیابی توصیفی ۲/۸۹ بوده که کمتر از میانگین تعیین شده (۳) می‌باشد. در بخش کیفی، مصاحبه‌شوندگان در دو مقوله‌ی میزان امکانات و منابع و انعطاف و استقلال در اجرا، موارد متعددی را بیان نمودند. در سوال پنجم (نهادینه کردن)، میانگین نمره میزان توجه به نهادینه کردن طرحی ارزشیابی توصیفی ۲/۵۵ بوده که از میانگین تعیین شده (۳) کمتر می‌باشد. در بخش کیفی، کارشناسان به مواردی چون فرهنگ‌سازی در جامعه و ایجاد تغییرات بنیادی در نگرش و دانش معلمان، تأکید کردند. در مجموع می‌توان گفت که فرایند تغییر در طرح ارزشیابی توصیفی در پنج حیطه یکسان نبوده است. به این معنا که بیشترین میانگین مربوط به حیطه پذیرش و کمترین میانگین مربوط به حیطه‌ی اجرا می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: قوت، ضعف، فرایند تغییر، برنامه درسی، ارزشیابی توصیفی، مقطع ابتدایی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱- بیان مسئله.....
۴	۲-۱- اهمیت پژوهش.....
۵	۳-۱- هدفهای تحقیق.....
۵	۴-۱- سؤالات تحقیق.....
۶	۵-۱- تعریف واژه ها و اصطلاحات.....
	فصل دوم: ادبیات تحقیق
۸	۱-۲- بخش اول: ارزشیابی توصیفی.....
۹	۲-۱-۱- مبانی فلسفی.....
۱۰	۲-۱-۲- مبانی روانشناختی.....
۱۳	۲-۱-۳- دیدگاه‌های بین‌المللی درباره تعلیم و تربیت و تأثیر آن در روشهای ارزشیابی.....
۱۴	۲-۱-۴- عوامل رویگردانی از رویکرد ارزشیابی سنتی.....
۱۷	۲-۱-۵- اجرای ارزشیابی توصیفی.....
۳۶	۲-۱-۶- روند ارزشیابی تحصیلی در مقطع ابتدایی در برخی از کشورها.....
۳۹	۲-۱-۷- روند اجرای آزمایشی طرح ارزشیابی توصیفی در کشور.....
۴۲	۲-۲- بخش دوم: فرایند تغییر.....
۴۲	۲-۲-۱- مفهوم و تعریف تغییر.....
۴۳	۲-۲-۲- مقاومت در مقابل تغییر و راههای مقابله با آن.....
۴۶	۲-۲-۳- تغییر و نوآوریهای آموزشی.....
۵۰	۲-۲-۴- ماهیت تغییر در برنامه‌درسی.....
۵۰	۲-۲-۵- فرایند تغییر از دیدگاه صاحب‌نظران.....
۵۴	۲-۲-۶- آغاز تغییر.....
۵۶	۲-۲-۷- مرحله اول: تدوین و طراحی.....
۵۸	۲-۲-۷-۱- پیش‌فرض‌های تغییر در زمان تدوین و طراحی.....
۶۰	۲-۲-۸- مرحله دوم: اشاعه و انتشار.....
۶۳	۲-۲-۹- مرحله سوم: پذیرش.....

عنوان	صفحه
۲-۲-۹-۱- نرخ پذیرش	۶۴
۲-۲-۱۰- مرحله چهارم: اجرا	۶۷
۲-۲-۱۱- مرحله پنجم: نهادینه کردن	۶۹
۲-۲-۱۲- ارزیابی تغییر	۷۳

فصل سوم: روش تحقیق

۳-۱- نوع تحقیق	۷۶
۳-۲- جامعه آماری	۷۷
۳-۳- ابزار اندازه‌گیری	۷۷
۳-۴- روایی پرسشنامه و مصاحبه	۷۸
۳-۵- برآورد پایایی پرسشنامه	۷۸
۳-۶- شاخص‌سازی پرسشنامه	۷۹
۳-۷- روش جمع‌آوری اطلاعات	۸۰
۳-۸- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	۸۰

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۴-۱- توصیف ویژگی‌های جامعه آماری	۸۲
۴-۲- تجزیه و تحلیل داده‌ها	۸۵
۴-۲-۱- سؤال اول پژوهش	۸۵
۴-۲-۲- سؤال دوم پژوهش	۹۰
۴-۲-۳- سؤال سوم پژوهش	۹۶
۴-۲-۴- سؤال چهارم پژوهش	۱۰۲
۴-۲-۵- سؤال پنجم پژوهش	۱۰۷
۴-۳- مقایسه مؤلفه‌ها	۱۱۳

فصل پنجم: خلاصه، بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادات

۵-۱- خلاصه‌ای از بیان مساله و روش اجرای تحقیق	۱۱۷
۵-۲- نتیجه‌گیری از یافته‌های پژوهش	۱۱۸
۵-۳- محدودیت‌های تحقیق	۱۲۷
۵-۴- پیشنهادهای کاربردی	۱۲۷

صفحه	عنوان
۱۲۹	۵-۵- پیشنهادهای پژوهشی
۱۳۱	پیوست ۱
۱۳۵	پیوست ۲
۱۳۶	پیوست ۳
۱۳۸	منابع و مآخذ

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۸۳	شکل ۴-۱: توزیع معلمان و مدیران برحسب جنسیت.....
۸۳	شکل ۴-۲: توزیع پاسخگویان برحسب سمت.....
۸۴	شکل ۴-۳: توزیع معلمان برحسب مدرک تحصیلی.....
۸۴	شکل ۴-۴: توزیع معلمان و مدیران برحسب سابقه خدمت.....
	شکل ۴-۵: مقایسه میانگین نمره مراحل فرایند تغییر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی از نظر پاسخگویان
۱۱۳	مرد و زن.....
	شکل ۴-۶: مقایسه میانگین نمره مراحل فرایند تغییر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی از نظر پاسخگویان
۱۱۴	برحسب مدرک تحصیلی.....

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۴۰	جدول ۱-۲: موانع تغییر و راه‌حل‌های آن
۵۲	جدول ۲-۲: فرایند تغییر برنامه درسی از دیدگاه صاحب‌نظران
۵۳	جدول ۳-۲: مدل پیشنهادی برای هدایت برنامه‌های تربیتی برای برنامه‌ریزی جهت حرکت به سوی نتیجه مطلوب در تغییر
۸۳	جدول ۱-۴: توزیع معلمان و مدیران برحسب جنسیت
۸۳	جدول ۲-۴: توزیع پاسخگویان برحسب سمت
۸۴	جدول ۳-۴: توزیع معلمان برحسب مدرک تحصیلی
۸۴	جدول ۴-۴: توزیع معلمان و مدیران برحسب سابقه خدمت
۸۵	جدول ۵-۴: توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به تدوین و طراحی
۸۶	جدول ۶-۴: مقایسه میانگین نمره میزان مورد توجه واقع شدن تدوین طراحی طرح ارزشیابی توصیفی با میانگین مورد انتظار (۳)
۸۶	جدول ۷-۴: بررسی سؤال‌های حیطه تدوین و طراحی بر اساس جنسیت و مدرک تحصیلی
۸۷	جدول ۸-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه تدوین و طراحی بر اساس سمت
۸۸	جدول ۹-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه تدوین و طراحی بر اساس سابقه خدمت
۹۰	جدول ۱۰-۴: توزیع و درصد پاسخ به سؤال مصاحبه درباره تدوین و طراحی ارزشیابی توصیفی
۹۱	جدول ۱۱-۴: توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به اشاعه و انتشار
۹۲	جدول ۱۲-۴: مقایسه میانگین نمره میزان مورد توجه واقع شدن اشاعه و انتشار طرح ارزشیابی توصیفی با میانگین مورد انتظار (۳)
۹۲	جدول ۱۳-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه اشاعه و انتشار بر اساس جنسیت و مدرک تحصیلی
۹۳	جدول ۱۴-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه اشاعه و انتشار بر اساس سمت
۹۴	جدول ۱۵-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه اشاعه و انتشار بر اساس سابقه خدمت
۹۶	جدول ۱۶-۴: توزیع و درصد پاسخ به سؤال مصاحبه درباره اشاعه و انتشار ارزشیابی توصیفی
۹۷	جدول ۱۷-۴: توزیع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به پذیرش
۹۷	جدول ۱۸-۴: مقایسه میانگین نمره میزان مورد توجه واقع شدن پذیرش طرح ارزشیابی توصیفی با میانگین مورد انتظار (۳)
۹۸	جدول ۱۹-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه پذیرش بر اساس جنسیت و مدرک تحصیلی
۹۸	جدول ۲۰-۴: بررسی سؤال‌های مربوط به حیطه پذیرش بر اساس سمت

عنوان

صفحه

- جدول ۴-۲۱: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة پذیرش بر اساس سابقه خدمت..... ۱۰۰
- جدول ۴-۲۲: توزيع و درصد پاسخ به سؤال مصاحبه درباره پذیرش ارزشیابی توصیفی ۱۰۱
- جدول ۴-۲۳: توزيع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به اجرای طرح ارزشیابی ۱۰۲
- جدول ۴-۲۴: مقایسه میانگین نمره میزان مورد توجه واقع شدن اجرای طرح ارزشیابی توصیفی با میانگین مورد انتظار (۳)..... ۱۰۳
- جدول ۴-۲۵: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة اجرا بر اساس جنسیت و مدرک تحصیلی ۱۰۳
- جدول ۴-۲۶: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة اجرای بر اساس سمت ۱۰۴
- جدول ۴-۲۷: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة اجرا بر اساس سابقه خدمت..... ۱۰۵
- جدول ۴-۲۸: توزيع و درصد پاسخ به سؤال مصاحبه درباره اجرای ارزشیابی توصیفی ۱۰۷
- جدول ۴-۲۹: توزيع فراوانی و درصد پاسخ سوالهای مربوط به نهادینه کردن طرح ارزشیابی ۱۰۸
- جدول ۴-۳۰: مقایسه میانگین نمره میزان مورد توجه واقع شدن در نهادینه کردن طرح ارزشیابی توصیفی با میانگین مورد انتظار (۳)..... ۱۰۹
- جدول ۴-۳۱: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة نهادینه کردن بر اساس جنسیت و مدرک تحصیلی ۱۰۹
- جدول ۴-۳۲: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة نهادینه کردن بر اساس سمت ۱۱۰
- جدول ۴-۳۳: بررسی سوال‌های مربوط به حیطة نهادینه کردن بر اساس سابقه خدمت ۱۱۱
- جدول ۴-۳۴: توزيع و درصد پاسخ به سؤال مصاحبه درباره نهادینه کردن ارزشیابی توصیفی ۱۱۲
- جدول ۴-۳۵: مقایسه میانگین نمره مراحل فرایند تغییر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی از نظر پاسخگویان مرد و زن ۱۱۳
- جدول ۴-۳۶: مقایسه میانگین نمره مراحل فرایند تغییر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی از نظر پاسخگویان برحسب مدرک تحصیلی ۱۱۴
- جدول ۴-۳۷: مقایسه میانگین نمره نقاط ضعف و قوت در فرایند تغییر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی از نظر پاسخگویان برحسب سابقه خدمت ۱۱۵
- جدول ۴-۳۸: مقایسه میانگین نمره مولفه های تغییر در طرح ارزشیابی توصیفی در حیطة‌های پنجگانه ۱۱۵
- جدول ۴-۳۹: ضریب همبستگی ماتریسی بین مؤلفه‌های پنج‌گانه ۱۱۶

فصل اول

کلیات تحقیق

در این فصل، ابتدا مسئله مورد تحقیق مطرح گردیده است. در ادامه، اهمیت پژوهش تبیین شده و هدف‌های تحقیق ذکر شده است. در قسمت بعد سؤالات تحقیق بیان شده و در بخش آخر، واژه‌ها و اصطلاحات مهم این تحقیق تعریف گردیده است.

۱-۱- بیان مسئله

جهان امروز با شتابی فوق العاده در حال تحول و دگرگونی است. دامنه معرفت و دانش و فناوری به سرعت فزونی می‌گیرد و نوزایی، بخشی از ضروریات هستی نظام‌های گوناگون فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌شود (گنجی، ۱۳۸۲، ص ۲۸).

در همین راستا، پیترز^۱ اظهار می‌دارد «هیچ چیز به اندازه تغییر، ثابت نیست». شاید این ضرب‌المثل امروزه بیش از هر زمان دیگری مصداق و کاربرد داشته باشد. آلفونسو^۲، (۱۹۹۷) نیز اذعان می‌کند که «امروز بقا و ادامه حیات جوامع مدنی به تمایل و پذیرش آنها نسبت به تغییر و اقدام و فعالیت آنها در این راه بستگی دارد (عطریان، ۱۳۸۱ ص ۳۲). تغییر و دگرگونی در عرصه تعلیم و تربیت از مدت‌ها پیش تحت تاثیر تحولات علمی و مباحث فلسفی در حال وقوع است. در عصر حاضر به ویژه با طرح و ظهور پدیده جهانی شدن و به سبب چالش‌هایی که

1-Peter

2-Alfonso

این رویداد برای نظام آموزشی ایجاد کرده است انتظارات جوامع از نظام‌های آموزشی دگرگون شد و این دگرگونی در محافل و مجامع علمی و جهانی مانند یونسکو و دفتر بین‌المللی تعلیم و تربیت به نحو بارزی به چشم می‌خورد (حسینی و احمدی، ۱۳۸۴، ص ۴۵). یونسکو به ضرورت توجه به راهکارهایی برای مواجهه با چالش‌های فراوری بشر در قرن بیست و یکم اشاره نموده، گویی احساس می‌شد که ضرورت دارد الگوی رایج و سنتی در نظام‌های آموزشی، تغییر یابد و الگوهای جدید جایگزین آن شود.

یکی از عناصر مهم نظام آموزشی، تغییر در برنامه درسی است. ضرورت این تغییر در کنفرانس ۲۰۰۱ میلادی مورد تأکید قرار گرفته است (تاویل^۱، ۲۰۰۲). بررسی و ارزشیابی از فرایند تغییر در هر پروژه ی تغییر به منظور کشف خصوصیات پروژه در تناسب با هدف و شناسایی و رفع ابهامات احتمالی آن نیز ضروری می‌باشد (تسلیمی، ۱۳۷۶، ص ۸۷). برای اینکه تغییر بتواند با اطمینان، حساسیت و خبرگی صورت پذیرد و همچنین به منظور ارتقای مستمر کیفیت، برای پیش‌گیری از نقایص و مشکلات در اجرا و نهادینه شدن تغییر، توجه به فرآیند آن امری ضروری می‌باشد (کارنال، ۱۳۷۶، ص ۶۷).

درباره عناصر یا اجزای برنامه درسی میان صاحب‌نظران، اتفاق نظر و اجماع وجود ندارد ولی رایج‌ترین دیدگاه در این زمینه چهار عنصر هدف، محتوا، روش و ارزشیابی می‌باشد. تغییر برنامه درسی می‌تواند به هر نوع تغییر در ابعاد یاد شده برنامه درسی تعریف شود (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۳۹۵). با بررسی و مطالعه منابع معتبر و مختلف در زمینه فرایند تغییر به طور عام و فرایند تغییر برنامه درسی به طور خاص بیشتر محققان و صاحب‌نظران، فرایند تغییر برنامه درسی را در سه مرحله کلی توصیف می‌کنند که تحت عناوین آغاز^۲، کاربست^۳ و ارزیابی^۴ نام‌گذاری می‌شود. در مرحله آغاز، واژه‌های تدوین^۵، اشاعه^۶، انتشار^۷، طراحی^۸ و پذیرش^۹ استفاده می‌شود.

در مرحله کاربست، اجرا^{۱۰} مهمترین مفهوم است و در مرحله سوم یعنی ارزیابی، نهادینه کردن^{۱۱} تغییرات و ارزشیابی بسیار قابل توجه می‌باشد (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۳۹۸). تدوین شامل تصمیم‌هایی است که در جریان ساخت یا بازنگری یک برنامه درسی اتخاذ می‌شود. پخش و انتشار که به صورت مترادف استفاده می‌شود ناظر به

-
- 1-Tawil
  - 2-initiation
  - 3-use
  - 4-assessment
  - 5-development
  - 6-diffusion
  - 7-dissemination
  - 8-planning
  - 9-adoption
  - 10-implemation
  - 11-institutionalization

اشاعه اطلاعات در مورد تغییرات برنامه درسی می‌باشد. از دید فنی، پخش به اشاعه ی طبیعی اطلاعات و انتشار شامل فعالیت‌های طراحی شده است. پذیرش ناظر به فرایندی است که مبنای آن تصمیم به همراهی با یک برنامه می‌باشد. اجرا به تغییرات واقعی در عمل اشاره دارد. اجرا با دو رویکرد متفاوت مورد بررسی قرار می‌گیرد. در یک رویکرد میزان اجرا با مبنا قرار دادن مقاصد تدوین کنندگان، تغییرات را در کانون توجه خود قرار می‌دهد و در رویکردی دیگر به بررسی هر نوع تغییر اتفاق افتاده، صرف نظر از مقاصد تدوین کنندگان یا مسئولان می‌پردازد. در مرحله نهادینه کردن، سوالهایی در مورد میزان جایگیر شدن نوآوری‌ها، تغییرات و امثال آن در نظام و عواقب ناشی از آن مطرح میشود (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۰۰).

از جمله عناصر برنامه درسی که در سال‌های اخیر تغییر یافته است، ارزشیابی تحصیلی می‌باشد. یکی از علل این تغییر نارضایتی از نظام ارزشیابی سنتی بوده که بسیاری از کشورها به بازنگری نظام ارزشیابی خود دست زده‌اند. لذا دانشمندان این حوزه در دو دهه اخیر الگوهای ارزشیابی جدید را در محافل علمی مطرح کرده‌اند که می‌توان به ارزشیابی پویا، ارزشیابی اصیل، ارزشیابی عملکردی و ارزشیابی پوشه‌ای اشاره کرد (حسینی و احمدی، ۱۳۸۴، ص ۴۸).

ارزشیابی توصیفی، نام الگویی است که در مقابل الگوی سنتی و تحت تاثیر دیدگاههای جدید تربیتی کشور برای مواجهه با چالش‌های نظام، مطرح شده است. این طرح از سال تحصیلی ۸۳-۸۲ با تحت پوشش بردن ۲۰۰ کلاس پایه اول به صورت آزمایشی آغاز شد. در سال تحصیلی ۸۴-۸۳، ۵۰۰ کلاس درس شامل ۳۰۰ کلاس پایه اول و ۲۰۰ کلاس پایه دوم و در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ نیز ۱۰۰۰ کلاس درس شامل ۵۰۰ کلاس اول، ۳۰۰ کلاس دوم و ۲۰۰ کلاس سوم را تحت پوشش برد. پس از پژوهش‌های انجام شده در خصوص نحوه اجرای طرح توسط پژوهشگاه آموزش و پرورش، شورای عالی این وزارتخانه مصوب کرد، این طرح بدون هیچ افزایش پوششی در سال‌های تحصیلی ۸۶-۸۵ و ۸۷-۸۶ نیز به اجرای آزمایشی خود ادامه دهد. طرح ارزشیابی توصیفی دارای پنج محور عمده می‌باشد که عبارتست از: ۱- تأکید بر تغییر از ارزشیابی پایانی به ارزشیابی تکوینی، ۲- تغییر مقیاس فاصله ای (۲۰-۰) به مقیاس ترتیبی (در حد انتظار، نزدیک به انتظار، نیازمند تلاش بیشتر)، ۳- تنوع بخشی به ابزارهای جمع آوری اطلاعات، ۴- تغییر در ساختار کارنامه و ۵- تغییر در مرجع تصمیم گیری درباره ارتقاء دانش آموزان. به همین منظور، این پروژه سعی دارد ارزشیابی توصیفی را به عنوان مصداقی از یک پروژه تغییر، در چارچوب فرایند تغییر برنامه درسی مورد بررسی و تحلیل قرار دهد. این پژوهش فرایند تغییر را در ارزشیابی توصیفی، از دیدگاه معلمان، مدیران مقطع ابتدایی و کارشناسانی که درگیر در این پروژه تغییر می‌باشند، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد.

۲-۱- اهمیت پژوهش

مطالعه نوآوری‌های برنامه درسی، شیوه اجرا و بیان کردن آنها و نهادینه شدن آن در نظام آموزشی یکی از برنامه‌های تحقیقاتی بسیار جدی در همه کشورهای دنیا می‌باشد، که مقالات و کتاب‌های زیادی در جهان به خود اختصاص داده است (کاردان، ۱۳۸۱). عدم موفقیت در اجرای برنامه‌های درسی نوآورانه که در سایه اجماع جمع‌کنی از متخصصان دانشگاهی تولید شده بود، دست اندرکاران نظام آموزشی را متوجه ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های تغییر در محیط‌های آموزشی نمود و موجب شد تا به تئوری‌های تغییر و فرآیند آن و رای آموزشی بودن آنها بنگرند (فولن، ۱۹۹۱، ص ۹). تاکنون تحقیقات بسیاری در مورد فرایند تغییر در نظام آموزشی در سراسر جهان صورت گرفته و گزارشات این تحقیقات همه حاکی از اهمیت توجه به آن می‌باشد. براساس گفته تاشمن و وایلی^۱ (ترجمه رضایی نژاد، ۱۳۷۸، ص ۵۶) اشتباه بزرگ این است که تنها بر محتوی تغییر تکیه و تاکید شود و از روند اجرایی آن غافل ماند. اهمیت فرایندی که تغییر را اداره می‌کند، همسنگ خود اندیشه تغییر است. فرایند تغییر به علت وجود ظرافت‌ها و پیچیدگی‌های خاصی که دارد باید به صورت آگاهانه برنامه ریزی و اداره شود. به عبارت دیگر، با توجه به اهمیت تعلیم و تربیت، اشاعه و نهادینه کردن نوآوری‌ها و تغییرات در نظام آموزشی تامل و تدبیر ویژه را طلب می‌نماید (حسنی و احمدی، ۱۳۸۱، ص ۲۹).

بنا بر گفته اشنايدر و بریک^۲، هر چند مریان و پژوهشگران در حوزه تعلیم و تربیت درباره شیوه‌های بهتر آموزش در حال مطالعه و تحقیق هستند، اما اطلاعات اندکی درباره چگونگی به کار بردن این شیوه‌ها در دست است (به نقل از فرانک و اتال^۳، ۲۰۰۴). در مورد فرآیند تغییر در کشور ما بخصوص در مورد اشاعه و نهادینه کردن نوآوری و تغییرات از منظر دقیق و علمی توجه نشده است. به عنوان مثال در بسیاری از مواقع اشاعه که جزئی از فرآیند تغییر می‌باشد را با اطلاع رسانی ساده هم معنی می‌گیرند، در حالی که به لحاظ مفهومی خیلی پیچیده تر از آن می‌باشد و می‌توان گفت که اطلاع رسانی جزئی از فرآیند اشاعه است. بنابراین در نظام آموزش و پرورش، نوآوری‌ها و تغییرات به شیوه ناقص اشاعه می‌یابند و حتی به مرحله نهادینه کردن نمی‌رسند.

در جریان استقرار بسیاری از طرح‌های نوآورانه و تغییرات، خطر استحاله مفهومی نیز وجود دارد. به این صورت که چهارچوب مفهومی نوآوری و تغییر در عمل به مفهومی دیگر تبدیل می‌شود (حسنی و احمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۹). این استحاله دو ویژگی دارد. اولین ویژگی آن سطحی نگری است، که معنای آن تبدیل به یک

1-Tachman & Wailly

2- Schneider & Bryk

3- Frank & Etal

قالب خشک و بی اثر و یا ابزاری لوکس و تجملی و تبلیغی می‌باشد. ویژگی دوم کاهش گرایانه بودن آن است. به این معنی که تغییر و نوآوری در عمل بسیار ساده و مختصر می‌شود. اهمیت و ضرورت اجرای این پژوهش از این بابت است که می‌توان با بررسی فرایند تغییر، در طرح ارزشیابی توصیفی، در جهت شناخت نقاط ضعف و قوت این پروژه در راستای اشاعه و انتشار صحیح، اجرا و نهادینه کردن آن کمک نمود.

۱-۳- هدفهای تحقیق

هدف کلی تحقیق بررسی نقاط قوت و ضعف طرح ارزشیابی توصیفی در آموزش ابتدایی استان اصفهان، در چارچوب فرایند تغییر برنامه درسی، می‌باشد. اهداف جزئی این پژوهش به شرح زیر است:

۱- بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله تدوین و طراحی** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه

معلمان، مدیران و کارشناسان مجری طرح

۲- بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله اشاعه و انتشار** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان،

مدیران و کارشناسان مجری طرح

۳- بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله پذیرش** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان،

مدیران و کارشناسان مجری طرح

۴- بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله اجرای** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران

و کارشناسان مجری طرح

۵- بررسی نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله نهادینه کردن** طرح از دیدگاه معلمان، مدیران و

کارشناسان مجری طرح

۶- بررسی دیدگاه معلمان و مدیران مجری طرح ارزشیابی توصیفی با توجه به **متغیرهای**

جمعیت‌شناختی مانند جنس، سابقه خدمت و تحصیلات.

۱-۴- سؤالات تحقیق

۱- نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله تدوین و طراحی** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان،

مدیران و کارشناسان مجری طرح چیست؟

۲- نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله اشاعه و انتشار** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران

و کارشناسان مجری طرح چیست؟

۳- نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله پذیرش** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران و کارشناسان مجری طرح چیست؟

۴- نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله اجرای** ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران و کارشناسان مجری طرح چیست؟

۵- نقاط قوت و ضعف فرایند تغییر در **مرحله نهادینه کردن** طرح ارزشیابی توصیفی از دیدگاه معلمان، مدیران و کارشناسان مجری طرح چیست؟

۶- دیدگاه معلمان و مدیران مجری طرح ارزشیابی توصیفی با توجه به **متغیرهای جمعیت شناختی** چگونه است؟

۱-۵- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات

تغییر برنامه درسی (curriculum change)

تغییر برنامه درسی می‌تواند به هر نوع تغییر در عناصر برنامه درسی تعریف شود. رایجترین عناصر تعریف شده در این زمینه چهار عنصر هدف‌ها، محتوا، روش و ارزشیابی می‌باشد (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۳۲۹).

ارزشیابی توصیفی (descriptive evaluation)

الگویی کیفی است که تلاش می‌کند بر خلاف الگوهای رایج ارزشیابی، به جای شیوه‌های کمی، از طریق توجه به معیارهای برنامه‌ی درسی و آموزشی به عمق و کیفیت یادگیری دانش‌آموزان توجه کند و توصیفی از وضعیت آن‌ها ارائه دهد و ارزشیابی را در خدمت یادگیری و آموزش قرار دهد (حسینی و احمدی، ۱۳۸۴، ص ۷۷).

تدوین و طراحی (development & planning)

شامل تصمیم‌هایی است که در جریان ساخت یا بازنگری یک برنامه اتخاذ می‌شود. این تصمیم‌ها به هدفهای آن برنامه، مواد آموزشی، فعالیت‌های آموزشی، ارزیابی و نظیر آن مربوط است. برای تغییرات و نوآوری‌های خاص این تصمیم‌ها ممکن است توسط تدوین‌کنندگان برنامه اتخاذ شود یا ممکن است توسط ترکیبی از استفاده‌کنندگان و تدوین‌کنندگان گرفته شود (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۳۹۹).

اشاعه و انتشار (diffusion & dissemination)

اشاعه و انتشار به صورت مترادف استفاده می‌شود. این مفاهیم ناظر به ارائه‌ی اطلاعات در مورد تغییرات و نوآوری‌ها می‌باشد. از دید فنی، اشاعه، به ارائه‌ی طبیعی اطلاعات اشاره دارد، در حالی که انتشار شامل

فعالیت‌هایی طراحی شده است که هدف آن ارائه‌ی اطلاعات جدید به مردم برای کاربرد بالقوه می‌باشد (مهر محمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۰۰).

پذیرش (adoption)

پذیرش، ناظر به فرایندی است که مبنای آن تصمیم به همراهی با برنامه‌ی تغییر یا پذیرفتن یک نوآوری می‌باشد. به عبارت دیگر فرایندی که از طریق آن یک فرد یا یک سازمان از اولین شناخت و آگاهی در مورد یک نوآوری تا شکل دادن نگرش یا علاقه‌ای به آن نوآوری، تصمیم‌گیری در مورد پذیرش یا رد آن، حرکت می‌کند (راجرز، ۱۹۹۵، ص ۳).

اجرا (implementation)

اجرا عبارت است از فرایندی در طول زمان که از طریق آن، افراد، رویدادها و منابع تعیین می‌کنند که آیا هنگامی که تغییر در دستور کار قرار می‌گیرد، در عمل تفاوت رخ می‌دهد یا خیر (مهرمحمدی، ۱۳۸۱، ص ۴۰۸).

نهادینه کردن (institutionalization)

نهادینه کردن عبارت از بیرونی کردن و عینیت بخشیدن به رویه‌ها، نگرش‌ها و باورهای گوناگون و متفاوت فردی جهت غیرشخصی کردن، نظم و ساختار بخشیدن به آنها برای رسیدن به یک برداشت و ادراک واحد یا مشابهی از پدیده‌ها می‌باشد. در واقع، فراهم آوردن زمینه‌ها و شرایطی که به موجب آن ثبات، پایداری، استمرار و فراگیر شدن رفتارهای مطلوب ایجاد گردد (سلطانی تیرانی، ۱۳۷۸، ص ۸۵).

قوت (strength)

قوت سازمانی، منبع، مهارت، توانایی یا مزیتی است مرتبط با نیازهایی که سازمان در راستای تامین آن اقدام می‌کند یا انتظار خدمت از آن می‌رود (رابینسون، ۱۹۹۶، ص ۱۷۵، به نقل از مدنی، ۱۳۸۵، ص ۹). در این تحقیق منظور از قوت‌های فرایند تغییر در طرح ارزشیابی توصیفی، منابع، توانایی‌ها یا مزیت‌های مرتبط در پنج محور تدوین و طراحی، اشاعه، پذیرش، اجرا و نهادینه کردن می‌باشد.

ضعف (weakness)

ضعف سازمانی، محدودیت، کمبود یا نارسایی در منابع، مهارت‌ها و توانایی‌هایی است که عملکرد موفق سازمان را با خطر مواجه می‌سازد و برای دستیابی به هدف غایی باید اصلاح شوند (کافمن و هرمن، ترجمه مشایخ و بازرگان، ۱۳۸۲، ص ۱۸۲).

در این تحقیق منظور از ضعف‌های طرح ارزشیابی توصیفی، کمبودها یا نارسایی‌های مربوط به مراحل تغییر در طرح توصیفی می‌باشد.